

Лекція №6

Тема 1. Економічний потенціал та країнознавча характеристика регіону „Австралія та Океанія”

1. Характеристика складу субрегіонів та країн регіону.
2. Австралія як політичний та економічний центр регіону.
3. Особливості економічного розвитку та загальна характеристика господарств острівних держав.

1. Характеристика складу субрегіонів та країн регіону.

Австралія та Океанія - великий регіон, який складається з двох субрегіонів: власне материка Австралія з однойменною державою на ньому та Океанії - найбільшого у світі скупчення островів та архіпелагів у басейні Тихого океану.

Загалом площа регіону становить близько 9 млн. км², з яких на Австралію припадає 7,7 млн. км². Тут розташовано 14 суверенних країн і багато залежних територій (табл. 3).

Таблиця 3.– Австралія та країни Океанії

Країна	Столиця	Площа, тис. км ²	Населення, тис. осіб	Густина населення, осіб/км ²	ВНП на душу населення, дол
1	2	3	4	5	6
Австралія	Канберра	7700,0	18 700,0	2	23 200
Вануату	Порт-Віла	12,200	177,5	14	1 300
Західне Самоа	Апіа	2,80	171,0	61	3 200
Кірибаті	Баїрікі	0,80	78,0	97	850
Маршаллові Острови	Маджуро	0,181	59,3	327	1 670
Науру	Округ Ярен	0,021	10,7	509	5 000
Нова Зеландія	Веллінгтон	270,500	3 780,0	14	17 700
Палау	Корор	0,508	17,3	34	7 100
Папуа-Нова Гвінея	Порт- Морсбі	462,800	4 500,0	9	2 500
Соломонові Острови	Хоніара	29,8	400,0	13	2 000
Тонга	Нукуалофа	0,748	100,0	134	2 200
Тувалу	Фунафуті	0,0260	10,1	388	1 100
Федеративні штати Мікронезії	Палікір	0,701	109,0	155	2 000
Фіджі	Сува	18,400	827,0	45	7 300
Усього		8524,800	29 675,2	Середня - 121	Середній -5500

Австралійський Союз і Нова Зеландія належать до розвинутих держав (країни «переселенського капіталізму»). В Океанії розташовані переважно країни, що розвиваються, які домоглися політичної незалежності після Другої світової війни, а також численні колоніальні володіння США, Великої Британії, Франції, Австралії тощо. Це зумовлює відмінність їх політичного та економічного становища.

Австралійський Союз охоплює весь материк Австралія, о. Тасманію і дрібні острови у Тихому та Індійському океанах навколо материка: Кінг, Кенгуру, Фліндерс, Барроу, Грут-Айленд. Під управлінням Австралії перебувають і так звані «зовнішні території»: острови та острівні групи в Тихому океані (Норфолк, Маккуорі) та в Індійському океані – острів Різдва (Крістмас), Кокосові Острови (Кілінг), острови Херд та Макдональд.

2. Австралія як політичний та економічний центр регіону.

За площею (7,7 млн. км²) Австралія посідає 6-те місце у світі, за кількістю жителів (18,7 млн. осіб) – у п'ятому десятку країн світу. Австралія є однією з високорозвинутих країн, утримує стабільні позиції на світовому ринку. Постійно зростає рівень життя населення. Головні особливості розвитку країни виявляються у порівняно незначній кількості населення, величезній території, багатючих сировинних ресурсах, значна кількість яких експортується, активності іноземних інвестицій. Усе це є підставою віднести її до групи країн «переселенського капіталізму». Водночас в австралійському суспільстві непоодинокими залишаються расові проблеми.

Австралійський Союз – федеративна держава, що складається з 6 штатів: Вікторія, Тасманія, Новий Південний Уельс, Квінсленд, Південна Австралія, Західна Австралія та 2 федеральні території - Північна територія і Федеральна столиця. За формою правління Австралія - держава у складі Співдружності, в якій формально главою держави є Британська королева, представлена генерал-губернатором.

Суттєвою особливістю економіко-географічного положення Австралії є ізолюваність від інших материків, від яких її відокремлюють великі простори Тихого та Індійського океанів. Моря, що омивають материк, здебільшого мілководні, а береги слабо порізані, на північному сході, доступ до них ускладнює Великий Бар'єрний риф. Основні судноплавні шляхи знаходяться у південно-східній частині країни, де моря глибокі, є зручні затоки і бухти. Тут розташовані найбільші порти.

Австралія є членом ООН, ОЕСР, АНЗЮК, АНЗЮС та однією із засновниць АТЕС.

Природні умови. Австралія - величезна країна-материк, яка простягається із заходу на схід на 3983 км, а з півночі на південь - на 3128 км. Вздовж північно-східного узбережжя материка на 2,3 тис. км тягнеться ланцюг коралових рифів та островів, названий Великим Бар'єрним рифом. Частина його знаходиться під водою. Береги розчленовані слабо, довжина берегової смуги - 27,9 тис. км.

Австралія є найбільш рівнинним континентом, в основі якого залягає стара Австралійська платформа. Східну частину материка займає Великий Вододільний хребет, який складається з ізолюваних плоскошпилястих гірських хребтів. Найвища точка г. Косцюшко (2228 м) знаходиться в Австралійських

Альпах. У середній частині материка розташована низовина із западиною, зайнятою озером Ейр, у західній частині - плоскогір'я (400-500 м) з окремими хребтами і численними столовими горами.

Австралія - найспекотливіша частина суші Південної півкулі, на 2/3 території якої пустельний і напівпустельний клімат. На півночі він субекваторіальний мусонний, жаркий, літньовологий, у центральній частині - тропічний пустельний, на південному заході - субтропічний із переважанням зимових опадів. На більшій частині східного узбережжя клімат тропічний морський, жаркий, із літнім максимумом опадів. У південній частині о. Тасманія помірний морський тип клімату. Середні температури січня - від +20 до +30° С і більше, липня - від +12 до +20° С. Кількість опадів зменшується зі сходу на захід, від 1500 мм до 250- 300 мм на рік.

Це - найпосушливіший континент Землі, де багато пустель (Сімпсона, Гібсона, Велика Піщана, Велика пустеля Вікторія), які займають значні простори, простягаючись майже на 2,5 тис. км від берегів Індійського океану до передгір'їв Великого Вододільного хребта.

Річкова система невелика. Найповноводніша ріка - Муррей (Маррі), найдовша - Дарлінг (2450 км). 60 % території належить до безстічних областей. Більшість рік наповнюються водою періодично і багато з них позбавлені не тільки постійного стоку, а й постійного, чітко вираженого річища. В Австралії такі тимчасові річки називають криками. Вони наповнюються водою тільки під час короткочасних злив. Невдовзі після дощу річище ріки знову перетворюється на суху піщану долину, яка найчастіше не має навіть певних обрисів.

Більшість озер, як і ріки, живляться дощовими водами. Вони не мають ні постійного рівня, ні стоку, влітку пересихають, стаючи неглибокими солончаковими западинами. Шар солі на дні іноді досягає 1,5 м.

Природні ресурси. Основне природне багатство країни - мінеральні ресурси. Австралія посідає 1-ше місце у світі за запасами бокситів (1/3 світових запасів і 40 % видобутку), рутилу, цирконію, 2-ге місце (після Канади) за запасами урану (1/3 світових). Також має значні поклади вугілля (6-те місце у світі), заліза, марганцю, нікелю, золота, алмазів.

У надрах Австралійського континенту і на шельфі біля його південно-східних і північно-західних берегів розташовані великі родовища нафти (250- 540 млн. т) й природного газу (570-2680 млрд. м³). З неметалевих корисних копалин є різноманітні за якістю і промисловим використанням глини, піски, вапняки, азбест, слюда.

Водні ресурси континенту невеликі, найрозвинутіша річкова мережа - на о. Тасманія, на який припадає 1/2 гідроресурсів країни. Ріки, що стікають зі східних схилів Великого Вододільного хребта, - короткі, у верхів'ях затиснуті вузькими ущелинами. Тут вони можуть бути використані, а почасти вже використовуються для виробництва електроенергії.

Майже на всіх ріках системи Муррею побудовано греблі і загати, біля яких створено водоймища, куди збирають паводкові води, що використовуються для зрошення полів, садів і пасовищ.

Оскільки Австралія тривалий час перебувала в умовах ізоляції від інших частин земної кулі, її рослинний світ дуже своєрідний. З 12 тис. видів вищих рослин понад 9 тис. - ендеміки, тобто ростуть тільки на Австралійському континенті. Серед них різноманітні види евкаліптів та акацій - найтипівіших для Австралії сімейств рослин. Тваринний світ також утворюють численні ендемічні роди і сімейства. Винятково багато сумчастих (кенгуру, коала, кріт). Тільки в Австралії є ссавці, які відкладають яйця (качкодзьоб, єхидна), тут водяться страуси Ему, дика собака Дінго, папуги какаду та ін.

Лісові ресурси Австралії невеликі. Загальна площа лісів, у тому числі спеціальних насаджень, що складаються переважно з видів, які мають м'яку деревину (здебільшого сосни променистої), наприкінці 90-х років ХХ ст. становила всього 19 % території країни. Флора й фауна охороняються у 75 національних парках і заповідниках, серед яких найвідоміші - Маунт-Баффало, Маунт-Косцюшко, Саут-Уест, Уілсонс-Промонторі, Еунгелла тощо.

Багаті природні умови і ресурси позитивно вплинули на розвиток господарства країни. Різноманітні за видами й багаті за запасами мінеральні ресурси сприяють інтенсивному розвитку гірничодобувної промисловості. Ізольованість материка зумовила розвиток повітряного та морського транспорту, ендемічний рослинний і тваринний світ - становлення туристсько-рекреаційної сфери тощо.

3. Особливості економічного розвитку та загальна характеристика господарств острівних держав.

Океанія – найбільше у світі скупчення островів і архіпелагів у центральній і південно-західній частинах Тихого океану. Без Нової Гвінеї та Нової Зеландії Океанія складається із 7000 островів загальною площею 1,3 млн. км².

Традиційно Океанію поділяють на 3 історико-етнографічні області з урахуванням їх природних особливостей:

1. *Меланезія* (з давньогрецької «Чорноострів'я») займає західну частину Океанії. Її утворюють: Нова Гвінея, острови Санта-Крус, архіпелаг Бісмарка, Нові Гебриди, архіпелаг Луїзіада, Нова Каледонія, Соломонові острови, острови Фіджі. Площа - 969 000 км², з яких 6/7 припадає на Нову Гвінею.

2. *Полінезія* (з давньогрецької «Багатоострів'я») простягнулася від крайнього південного заходу до східних околиць Океанії. Сюди належать: Нова Зеландія, острови Кука, Тонга, Товариства, Самоа, Туамоту, Тувалу, Маркізькі острови, Токелау, Гавайські острови, острів Пасхи тощо. Площа (без Нової Зеландії, територія якої - 265 000 км²) - 26 000 км², з яких на Гавайські острови припадає 17 000 км².

3. *Мікронезія* (з давньогрецької «Дрібноострів'я») займає північно-західну частину Океанії. Острови мають переважно коралове, рідше вулканічне походження. До неї входять: Каролінські, Маріанські, Маршаллові острови, острови Гілберта. Площа - 2,6 тис. км², в Океанії простягаються приблизно на 14 млн. км².

Розташування островів Океанії має свої особливості в різних районах Тихого океану. Так, на південному заході, у районах, розміщених ближче до

Австралії та Індійського океану, острови більші за розмірами, гористіші, їх скупчення розташовані ближче одне до одного; на сході та північному сході острови менші за розмірами, відстані між ними та їх групами зростають. Поряд із високими гористими островами трапляються низовинні, ледве піднесені над океаном коралові атоли.

Всі незалежні країни Океанії входять до ООН, багато з них є членами Британської Співдружності. Нова Зеландія є членом АНЗЮС, АНЗЮК.

Природні умови. Більшість островів Океанії згруповані в архіпелаги, витягнуті вздовж узбережь Азії та Австралії, а далі від цих материків - переважно з північного заходу на південний схід.

На акваторії Океанії розташовані найрізноманітніші острови - від великих гористих до дрібних низовинних коралових, ледве помітних серед водних просторів. Найкрупніші острови розміщені на заході океану, дрібні та дрібчасті розкидані на всій поверхні відкритого океану.

Рельєф великих материкових островів, розташованих поблизу Австралії (Нова Зеландія, Нова Гвінея та інші острови Меланезії), переважно гірський і високогірний, дуже розчленований. Новозеландська гора Джая (5029 м) є найвищою в Океанії. Краєм великих островів (Нова Зеландія, Нова Гвінея та ін.) простягаються низовинні рівнини, іноді досить великі.

Острівні групи центральної та східної частин Тихого океану знаходяться в області розвитку земної кори океанічного типу з властивим їй активним вулканізмом. Острови (Гавайські, Самоа, Маріанські, Каролінські та ін.) є вершинами підводних вулканів, складених лавами та іншими продуктами вивержень.

У тропічних та екваторіальних водах Океанії багато коралових островів, які мають біогенне походження. їх утворення пов'язане з життєдіяльністю рифотворних організмів - вапнякових водоростей та коралових поліпів, які водяться у теплих морях, де температура води не спадає нижче $+20^{\circ}\text{C}$, а солоність - 34 ‰. Коралове походження мають Тувалу, Маршаллові, Кука, Лайн острови тощо.

Кліматичні умови Океанії пов'язані передусім з її місцезнаходженням у тропічному поясі. Тільки Нова Зеландія розташована в субтропічних та помірних широтах. На клімат Океанії значно впливають пасати та пануючі у Південній півкулі (південніше 40° пд. ш.) протягом всього року вітри західних напрямків. Повітря прогрівається до $+26...+27^{\circ}\text{C}$. Пасати й західні вітри приносять рясні опади (повсюдно не нижче 1000 мм, а у західній частині - перевищують 2000 мм). Частими бувають зливи.

Річки та озера розташовані лише на найкрупніших островах західної частини Океанії (Нова Зеландія та Нова Гвінея). Майже всі великі річки починаються у горах, протікають у вузьких порожистих долинах та мають швидку течію. Деякі з них, місцями круто спадаючи, таять у собі великі запаси гідроенергії. Коралові острови позбавлені річок, багато з них не мають навіть озер.

Природні ресурси. Країни Океанії багаті на природні ресурси, але їх численні корисні копалини ще недостатньо розвідані. У Новій Гвінеї на шельфі

виявлено родовища нафти, на самому острові - мідь, залізна руда, марганець, платина, срібло та ін. Нова Каледонія багата на нікель, родовища якого мають велике промислове значення і є одними з найкрупніших у світі. На Фіджі є срібло. Нова Зеландія має у своїх надрах кам'яне вугілля, срібло, золото. На численних біогенних островах значні запаси фосфатної сировини, найбільші з них - на острові Науру.

Головне багатство Океанії – агрокліматичні ресурси, сприятливі для цілорічного землеробства. Крім того, її багатством є тропічний ліс. Значні промислові запаси тропічної деревини у Новій Гвінеї. Особливо цінується порода дерева «агатис» на Соломонових Островах, у Новій Каледонії. Середня лісистість регіону становить 49 %.

Острови Океанії - це своєрідний «мікросесвіт» з дуже слабкою екосистемою. Тому охорона та раціональне використання їх природних багатств є одним із пріоритетних завдань сьогодення.

Туризм в регіоні є не тільки одним із джерел іноземної валюти, а й важливою галуззю економіки. Австралія, Фіджі, Тонга, Нова Каледонія, Вануату, Західне Самоа, Острови Кука отримують від нього 20-30 % іноземної валюти.

В Австралію щорічно приїжджають із туристичною метою 3,3 млн., у Нову Зеландію – 1,3 млн., у країни Океанії – майже 500 тис. іноземців. Регіон приваблює можливостями відпочинку біля моря й у горах, унікальністю та екзотичністю природи. Сприяє цьому також добре розвинута туристична інфраструктура, відмінний сервіс в Австралії, Новій Зеландії, на Гаваях.

В Австралійських Альпах розміщені гірськокліматичні курорти і добре обладнані центри зимових видів спорту. Тут своєрідний рослинний (евкаліпти, деревоподібні папороті тощо), тваринний світ (сумчасті, коали, собаки Дінго, качкодзьоб тощо). Створено багато зоо-, дендро- та аквапарків. Більшість іноземців виявляє підвищений інтерес до побуту і мистецтва аборигенів.

Припливу туристів до Австралії сприяють традиційні міжнародні ярмарки у Сіднеї, щорічний фестиваль мистецтв і гонки «Формули-1» в Аделаїді, кінні та водні змагання, відкритий чемпіонат Австралії з тенісу, який входить до серії «Великого шолома» у Мельбурні тощо. Основні курортні міста Австралії розташовані на східному узбережжі: Таунсвілл, Туеумба і найпопулярніший - Золотий Берег, відомий морським парком з акулами й дельфінами, казино, чудовими умовами для серфінгу.

До списку спадщини ЮНЕСКО занесено 17 культурних об'єктів:

➤ в Австралії (14) - національні парки Какаду, Ует-Тропікс, Хайфіш-Бей, о. Фрейзер, вологий ліс Квінсленда, архіпелаг Лорд-Гау, озерна округа Вілландра, незаймані ліси Тасманії, печери Наракурта, Улуру і Великий Бар'єрний риф, острови Херд, Макдональд та ін.;

➤ у Новій Зеландії (3) - національний парк Тонгариро і комплекс національних парків Те-Вахіпоунаму (10 % площі країни).

Яскрава і різноманітна природа Нової Зеландії (мальовничі гірські та рівнинні пейзажі, численні водоспади на річках, гірські озера, льодовики, вулкани, гейзери, тепле море з багатою фауною), своєрідна культура

аборигенів-маоре, а також розгалужена інфраструктура забезпечили значний розвиток туристичної сфери. Серед островів Океанії особливо виділяються о. Таїті (пляжі, розкішний ботанічний сад, музей П. Гогена), о. Пасхі з гігантськими кам'яними фігурами «маос», і печерами, які приваблюють туристів з усього світу.